

HENKI KATKOLLA

KOSTI CAVANDERIN SEIKKAILUJA

KUSTANTAMO
HELMIVYÖ

Matti Kid Hytönen

Henki katkolla

Matti Kid Hytönen

Henki katkolla

Kosti Cavanderin seikkailuja

Helmivyö
Turku 2018

Matti Kid Hytönen: Henki katkolla
Toim. Juri Nummelin
ISBN 978-952-7211-19-9
Painopaikka: Bod, Norderstedt, Saksa

Matti Kid Hytösen vaikea elämä ja Formula-sarja

Formulat villitsivät Suomessa 1980-luvun alussa. Keke Rosberg oli vuonna 1982 voittanut ensimmäisenä suomalaisena Formula 1:n maailmanmestaruuden. Tämän lisäksi hän sai nimiinsä muitakin ennätyksiä, oli esimerkiksi ensimmäinen suomalainen Formula 1 -kusi palkintokorokkeella. Rosbergistä tuli Suomessa julkkis, jota seurattiin. 1980-luvun aikana hänestä tehtiin peräti kolme kirjaa.

Vuonna 1984 Rosbergin ura oli jo laskusuunnassa, mutta Formula-huuma ei ottanut laskeakseen. Huumaan halusi mukaan myös oululainen kioskikirjakustantaja Kolmiokirja. Kustannusjohtajana Kolmiokirjassa oli tuolloin oululainen toimittaja, esikoisteoksensa *Puhalluskukkapoika ja taivaankorjaaja* vuonna 1983 julkaissut Joni Skiftesvik. Hän halusi tuoda Jerry Cottonista ja Linna-sarjasta tunnetun Kolmiokirjan tiukemmin nykyaikaan ja osoittaa, että suomalainenkin kioskikirjallisuus voi olla

laadukasta viihdettä.

Skiftesvik ideoi Kolmiokirjalle uusia kirjasarjoja, joista yksi oli pokkarina, ei Linnasarjasta tai Jerry Cottonista tuttuna lehtenä, julkaistava Formula-sarja. Sarjan päähenkilö olisi Kosti Cavander, suomalainen Formula 1 -ajaja, joka kiertää ympäri maailmaa kilpailemassa fiktiivisen Bluebird-tallin kuskina. Samalla hän joutuisi kaikenlaisiin seikkailuihin ja kommelluksiin.

Ensimmäisen Formulan kirjoitti tamperelainen freelancer-toimittaja Harri Laine, joka paljastui sangen osavaksi fiktion tekijäksi, vaikka muutoin hänen tilillään on ilmeisesti vain Jerry Cotton -tarina *Urku auki, kirstu kiinni* (1985) sekä yksi Alibissa julkaistu novelli. Laineen kirjoittama *Kivikova Cavander* on nimensä veroinen, tyyli on kovaksikeitetty ja lyhytsanainen. Keke Rosbergiä Kosti Cavander muistuttaa muun muassa siinä, että hänelläkin on pulisongit ja isot viikset. Rosbergistä poiketen Cavander on kuitenkin aikamoinen naistenmies, varsinaisen saalistaja. Selvästi sitoutumiskyvyttömällä Cavanderilla on kirjasarjan aikana useita eri naissuhteita, niin tallin työntekijöiden, toisten kuskien kuin ulkopuolisten naistenkin kanssa.

Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään irtosuhteista. Muutamaa naissuhdetta seurataan pitkin sarjaa, ja romantiikka onkin merkittävä osa Cavander-kirjoja. Cavander et-

sii “sitä oikeaa” loputtomiin: onko se suomalainen Maria Elfors vai australialainen Liz Nullargine, toinen Formula-kuski...?

Sarjaa mainostettiin aluksi sloganilla “Naiselle ja miehelle”. Kirjoissa oli jännitystä, väkivaltaa, romantiikkaa ja seksiä, myös vanhanaikaista sovinismia. Väkivallan ja seksin lisäksi miehille oli suunnattu myös kirjojen ammattimainen puoli, Formula-kilpailujen ja niihin liittyvän tekniikan kuvaus.

Harri Laine kirjoitti *Kivikovan Cavanderin* lisäksi ainakin kolmannen tarinan *Utua putkeen*. Toisena ilmestyneen kirjan *Kuoleman katrilli* tekijää ei jostain syystä ilmoiteta. Vuoden 1984 neljännen Cavanderin kynäili Matti Kid Hytönen. Hytönen kirjoitti seuraavana vuonna neljä osaa sarjaan, mikä tekee hänestä tuotteliaimman Formula-kirjoittajan. Hänen lisäksi vuonna 1985 seksilänkkärisarja Hulkkosesta tunnettu Kari Nenonen kirjoitti kaksi Formula-kirjaa, *Kuoleman Grand Prix* ja *Tappion maku*.

Matti Kid Hytönen ehkä sopikin täydellisesti levottoman ja vaikeasti tavoitettavan Kosti Cavanderin kuvajaksi, sillä sellainen hän oli itsekkin. Hytönen oli syntynyt huhtikuussa 1942 näyttelijäperheeseen – hänen isänsä oli nimittäin elokuvissa paljon esiintynyt Hugo Hytönen. Matin toinen nimi olikin Hugo. Matti ei isäänsä kuitenkaan oppinut tuntemaan, sillä Hugo kuoli vuonna 1944.

Matin vauvaikä jo oli taiteilijakodissa lievästi sanottuna ristiriitaista: Hytönen kertoi haastattelussa saaneensa tuttipullossa mietoa heroïniliuosta, jotta pysyisi rauhallisena aikuisten juhlien ajan. Ja juhlia oli paljon.

Äiti ei Hytösestä pystynyt isän kuoleman jälkeen huolehtimaan, ja eri kasvatuskodeissa elänyt Hytönen oppi jo lapsena varastelemaan. Vuonna 1957 hänet määrättiin Ryttylän koulukotiin. Siellä hän oppi vielä enemmän tekemään rötöksiä. Vuonna 1973 Hytönen kirjoitti aiheesta pienoisromaanin, jolla tuli yhdeksi kolmesta palkitusta WSOY:n kilpailussa. Kirja jäi julkaisematta, mutta katkelmia siitä on Hytösen muistelmateoksessa *Kid – viimeinen kulkuri* (1984). Kohtauksessa päähenkilö yrittää pae-
ta koulukodista:

Poika oli vetänyt kahdet suuret villasukat kenkien päälle, housunpuntitkin sukkien varsiin, oli pakko, saviset kengät huomattaisiin heti, ihmiset täällä päin olivat tottuneita kiinnittämään huomiota vieraisiin, pälyileviin, hymyttömiin nuorukaisiin ja soittamaan koulukodille: “Täällä on taas yksi menossa, tulkaa hakemaan.” Ne tiesivät sellaisten poikien olevan koulukodin karkureita ja ne tiesivät saavansa kiitoksen ja hiljaisen pätemisen tunteen soitostaan palkkioksi.

Hytönen olikin osoittanut lahjakkuutensa kirjoittajana jo nuorena. Hän sanoo muistelmissaan kirjoittaneensa pitkän esseetyyppisen kuvailun yhdestä psykiatriseen testiin kuuluneesta valokuvasta. Psykiatri oli Hytösen mukaan sitä mieltä, että Hytönen oli kopsannut tekstin jostain muualta. Koulussa Hytönen oli läheteltyt tytöille sarjakuvamuotoisia rakkauskirjeitä, saamatta koskaan vastakaikua.

Rötöstelyn makuun päässyt Hytönen oli lähes koko 1960-luvun ajan vankilassa, itse hän sanoo olleensa vuosikymmenen aikana vapaalla alle kaksi vuotta. Tutuksi tuli eritoten Turun Kakola, johon Hytönen joutui ensimmäisen kerran vuonna 1967. Viimeisen kerran hän sulki Kakolan ovet takanaan vuonna 1978. Senkin jälkeen hän oli useita kertoja vankilassa, Suomen lisäksi Ruotsissa, Tanskassa, Ranskassa ja Keniassa. Omien sanojensa mukaan hän vietti vankilassa 18 vuotta elämästään. Tuomiot tulivat petoksista. Niitä Hytönen sanoi tehneensä saadakseen naisia ja viinaa.

Jossain välissä Hytönen ehti levyttää kolme singleä: blueshenkisen ”Hotellin” (1969) sekä vakuuttavat iskelmät ”En usko huomiseen” ja ”Kun toisen on” (kummatkin 1971). ”En usko huomiseen” -singlen b-puolen ”Kuka puolestani itkee” sävelsi itse Toivo Kärki. Kappaleita ovat muutkin myöhemmin levyttäneet, mutta

Hytösen tulkinnassa kuuluu aito tunne. Levytysten tueksi Hytöselle keksittiin vakikäyttöön jäänyt esiintyjänimi Kid. Häntä markkinoitiin Suomen Johnny Cashina, ja Hytönen kertookin muistelmissaan haaveilleensa, että Cash levyttäisi joskus hänen biisejään.

Jonkinlainen pakotie löytyi myös kirjoittamisesta. Hytönen alkoi 1970-luvulla avustaa oululaista Kolmiokirjaa, suomalaisen kioskiviihteen kenties suurinta kustantajaa. Hän kirjoitti eri salanimillä pienoisromaanin mittaisia tekstejä Kolmiokirjan eri sarjoihin: Kultasarjaan, Lääkärisarjaan, Linnasarjaan, Tohtorin päiväkirjaan. 1980-luvulla hän kirjoitti viikottain ilmestyneeseen Perjantaihin sekä teinityöille suunnattuja rakkaustarinoita SinäMinään, jossain vaiheessa Hytöseltä oli novelli joka numerossa. Kun Hytönen anoi armahdusta saamastaan viiden kuukauden vankeusrangaistuksesta, Joni Skiftesvik kirjoitti anomukseen liitteen, jossa sanoi säännöllisen kirjoitustyön auttavan Hytöstä raitistumaan ja pääsemään irti rikoskierteestä.

Hytönen oli selvästi hyvä kirjoittaja. Siitä kertoo jo se, että kustantaja näki vaivaa tämän tekstien eteen. Perjantain ja SinäMinän päätoimittajana 1980-luvulla työskennellyt Peppina Matila nimittäin kertoo, että haki joitain käsikirjoituksia Hytöseltä vankilasta! Hytönen sai myös lukijapalautetta: kerran hän muisteli saaneensa naisluki-

jalta kehuja eräästä Arabian niemimaalle sijoittuvasta tarinasta. Siinä oli kuulemma todella ihana ja vaikuttava paikallisväri, vaikka Hytönen ei ollut Arabiassa koskaan käynytäkään!

Naiset näkyvät myös muistelmassa *Kid – viimeinen kul-kuri*. Eräässä kohdassa Hytönen pohtii, miksi aina uudet ja uudet naiset ihastuivat häneen. Jotkut jopa ilmoittivat lähtevänsä hänen mukaansa maailmaa kiertämään. Samanlainen hahmo on myös Kosti Cavander, parhaimmillaankin hiukan etäinen macho, joka tuntuu käyneen läpi käsittelemättömiä tragedioita, mutta joka silti – tai ehkä juuri siksi – saa lähes jokaisen haluamansa naisen.

Hytösellä oli monia ongelmia elämässään, mutta kirjoittaa hän osasi. Hän osasi luonnostella nopeasti miljöön ja atmosfääriin, ja monenlaisten asioiden – kuten Formula-autojen – kuvaus sujui ammattitaitoisen tuntuisesti. On kuin lukija olisi itse mukana kisassa. Juoni kiittää Formula-tarinoissa nopeasti ja jännittävästi eteenpäin, vaikka Hytönen paikoitellen tukeutuukin kioskikirjallisuuden kliseisiin, lyhyisiin kappaleisiin, jotka tekevät lukemisen katkonaiseksi – kuin huohottaisi jännittävän kohtauksen tahtiin. Samalla lyhyet kappaleet autoivat samaan määrämittaiseen tekstiin pituutta.

Formula-sarja ei kuitenkaan ollut pitkäikäinen. Se alkoi ehkä ilmestyä liian myöhään, videonauhurit ja televi-

sion lisääntynyt ohjelmatarjonta söivät aikaa, joka aiemmin oli käytetty halvan kertakäyttövihteen lukemiseen. Lisäksi kovin Formula-huuma oli mennyt jo ohi ja Rosbergille naureskeltiin hänen lukuisista keskeyttämisistään. Joni Skiftesvik taas on muistellut, että Kolmiokirjassa ei osattu markkinoida uusia sarjoja. Ei ollut pitkäjänteisyyttä, uuden kirjasarjan olisi pitänyt breikata saman tien.

Vuonna 1985 Formula-sarjan formaatti vaihtuikin pokkarista Kolmiokirjan tutuksi vihkoksi. Sarjaa ilmestyi vuoden aikana kuusi numeroa, mutta Kosti Cavanderin tarina jää kesken kirjassa *Kuoleman kierros*.

Hytönen ei kuitenkaan katkaissut hyvää luomiskauttaan. 1980-luvulla syntyi myös vauhdikas rikosromaani *Miljoonan markan mies* (1987), jonka julkaisi kovakantisena Karisto. Alun perin kirjan piti tulla WSOY:ltä, jonka säätiöltä Hytönen oli saanut myös apurahan. Kustannuspäällikkö Vilho Viksten ei käsikirjoitusta kuitenkaan enää hyväksynyt. Samalla vuosikymmenellä syntyi mainio novelli ”Viimeinen potti”, joka julkaistiin vuonna 1988 Kolmiokirjan lyhytikäisessä RikosPalat-lehdessä. Kaikesta huolimatta viina vei miehen uudestaan.

Vuonna 1998 Hytönen onnistui jättämään alkoholin lopullisesti. Hän kertoi myöhemmin haastattelussa, että päätös tapahtui juoppojen asuntolassa.

Hytönen päätti auttaa muita vankeja, joiden palaamista

yhteiskuntaan juuri kukaan ei tukenut. Ruotsista hän toi niin sanotun KRIS-toiminnan ja toimi KRIS-Suomen toiminnanjohtajana. Loviisassa viimeiset vuotensa asunut Hytönen kuoli toukokuun 19. päivänä 2016.

Henki katkolla -kirjassa julkaistaan uudestaan kaksi Matti Kid Hytösen kirjoittamaa Formula-sarjan kirjaa *Kirous kilpailun yllä* ja *Henki katkolla, Cavander*. Ne ilmestyivät alun perin peräkkäin vuonna 1985, mutta eivät silti muodosta tarinallista kokonaisuutta. Kirjat julkaistaan lähes sellaisenaan, mutta joitain alun perin lyhyitä kappaleita on paikoitellen yhdistetty.

Kiitos julkaisuluvasta itselleen Kidille sekä hänen leskelleen. Kiitos avusta kirjan teossa Matti Järviselle, joka muutti skannauksia uudestaan tekstiksi.

Jännittäviä lukuhetkiä suomalaisen Formula-kuskin Kosti Cavanderin parissa!

Maaliskuussa 2018

Juri Nummelin

Lähteenä kirjoituksessa on käytetty Matti Kid Hytösen muistelmakirjaa Kid – viimeinen kulkuri (1984), Hytösen haastatteluja mm. Studio55-sivulla sekä Joni Skiftesvikin arkistoa. Kiitos myös Tapani Baggelle ja Peppina Matilalle.

1985

8,60

FORMULA

1,00

4

JÄNNITYSTÄ
EROTIKKAA

KIROUS
KILPAILUN YLLÄ

388066-5-04

Kirous kilpailun yllä

Ilmestynyt alun perin: Formula 4/1985

Kosti Cavander on suomalainen Formula 1 -kuski, joka ajaa lujaa, elää vaarallisesti ja kaataa naisia oikealta ja vasemmalta. Samalla hän on herkkä ja juro, kuin kuka tahansa suomalainen mies. Kosti Cavanderin seikkailuja seurattiin Kolmiokirjan kirjasarjassa, joka ilmestyi 1980-luvun puolivälissä koko Suomen eläessä Formula-huumaa.

Henki katkolla -kirjassa julkaistaan uudestaan kaksi Matti Kid Hytösen kirjoittamaa Formula-sarjan osaa. Hytönen (1942–2016) oli suomalaisen kioskiviihteen suuria tuntemattomia, Reginaan ja muihin naistenlehtiin loputtomasti rakkausnovelleja syöttänyt ammattikirjoittaja. Formula-sarjassa hän astui rohkeasti miehisen urheilukuvauksen alueelle ja onnistui pitämään kiinni myös romantiikasta.

Teoksen avaa Juri Nummelinin esipuhe, joka taustoittaa sekä Formula-sarjaa että Hytösen vauhdikasta ja ristiriitaistakin elämää.

